На славнім Поділю,

Там, де хліб по кілю,

Десь недалеко Чорткова,

Жив кметик заможний,

Статочний, побожний,

Софрон Крутиголова.

Були в него статки

І всякі достатки,

Корови, коні і воли:

Хоть робив триднівку,

Не знав переднівку,

Не бракло хліба ні соли.

Чи будень, чи свято,

Завсе там багато

Накриті стояли столи;

І бідним щось пало,

І на свічку стало

Перед святого Николи.

А були в Софрона

П'ять синів і доня,

Й тішився ними, мов днині,

І в своїй любові

Не важив би крові

Дати з-під серця дитині.

І думав, бувало,

Промишляв немало,

Щоби їм доля готова,

Так що люде з того

Прозвали старого

Ніби в глум: Крутиголова.

І пройшов всі хати

Та й розпіслав свати

До найбагатших в обзори,

І розділив в часті

Синонькам і Насті

Послідні роги з обори.

А всіх роздав з дому,

Лише Гнату свому

Батьківську землю дав в віні,

Щоб собі спочити

І кості зложити

При наймолодшій дитині.

Ой та і жив красно,

Весело і щасно,

Як в квочці середня звіздка;

Син шанував тата,

Любили внучата,

Вигоди несла невістка.

Була мила днина,

Була і гостина,

Як прийшли другії діти,

Був час і спічнути,

В полуднє заснути,

На печі кості нагріти.

Но треба вам знати,

Що Софрон лежати

Не привик в будень ніколи.

Нім ще сонце зійде,

Старий перший вийде,

Робить, як наймит, на поли.

І всім ще до того

В користь сина свого

Давав до праці принуку.

А як ніч настала,

То невістка спала,

А дідо колисав внуку.

І робив щосили,

А достатки плили

До хати Гната росою,

Так що другі діти

Стали завидіти,

Що все йде брату рукою.

А все лиш за тата,

Бо ж то мало Гната

Видів хто з плугом на рілі,

З косою на ниві,

А з серпом при жниві,

З ціпом, віячков в стодолі.

"Ой тату миленький,

Чому ти, бідненький,

Силу так тиряєш в зною? —

Казали раз діти, —

Час би ти спочити,

А ти не маєш спокою.

Лиши братню хату,

Ходи до нас, тату.

Побачиш, як добре ти буде!

Хіба царства з неба

Буде тобі треба,

А нам позавидять люди".

"Не пійду, діточки,

Не пійду, квіточки,

Мені ту добре у Гната".

Даремні розради,

Прийшло і до звади,

І діти витягли тата.

І ходить дідина

Від сина до сина,

Щороку до іной стріхи,

І плаче на старість,

Що му бог дав радість

З дітей. Ой плаче з утіхи!

Ай, бо ж то щиренькі,

Діточки миленькі,

А жони їх, жони, о боже!

Ще рік не минає,

Уже прибагає

Кожда для татка, що може.

"До мене, татуню!"

"Ні, до нас, дідуню!

Ходила-м до міста зрана,

Єсть з медом горілка

І пива барилка,

Пиріжки, калач, сметана".

Дідом радість носить,

А родина просить,

Кожде до своєй рве хати,

Бо где дід в кімнаті,

Там бузьок на хаті,

Слуги не треба наймати.

Но і сила тата

Не з криці зіллята,

А в плузі й криця ся злиже.

На голові сідо,

Корчиться наш дідо

Щодень і ниже, і ниже.

Порохніють кості

І моги — як трості,

А руки — мов вбиті в кайдани.

Дід-зробок маячить,

Но ніхто не дячить

Зробка. Чи правда, краяни?

Не раз прийде з поля

Збіджен, як неволя,

Слабий, негоден, каліка;

Най же му годинку

Дозволить спочинку

Яспідна, люта невістка.

"Татуню, по воду!

Татуню, до броду!

Татуню, помийте миси!

Ідіть дров, татуню!

Колишіть Гануню!

Діду, взяли би тя біси!"

І взявся дідина

Від сина до сина

Ходить, шукає пристани;

І ходить і плачет,

Но ніхто не дячить

Зробка. Чи правда, краяни?

Раз іде з болоня

До доні, а доня:

"Діду, не твоя ту хата!

І я не єдина

У тебе дитина,

Іди си, іди до Гната!"

Крикнула з порога

І з страху небога

Вибігла, сперла ворота;

А дідо знурений,

Мов громом ражений,

Упав, як глина, у плота.

Упав з горя, болю,

Оплакує долю,

Плаче про діти і внуки,

Же му бог на старість

Дав з діточок радість.

Плаче, ай плаче з розпуки!

Надходить дяк з школи,

Стає поневоли,

Шепче щось дідові в ухо,

Шепче, вопрошає;

Що шепче? Бог знає,

Бо шепче тихо і глухо.

Дід взніс взрок на дяка,

І востхнув сарака,

І лізе весельший ко Гнату.

А Гнато все в полі,

А старий поволі

Нишком, тихенько в загату.

І щось там ділає,

І щось там складає,

Слідить очима вокола

І носить до хати.

Що? Нащо? Не знати!

Хіба дяк знає та школа.

Минула година,

Готов дідовина;

І бач, два хлопці із школи

Надходять ко хаті

І в'яжуть в кімнаті

Скриньочку спору на коли.

Помчали, подули,

А коли-сь угнули,

А дідо за ними, каліка,

Як може взмагає,

Сусід поздравляє

Низько, велично, здалека.

Як повінь на ярі,

Як вихор в пожарі,

Бухла вість в селі, на поли,

Що Софрона гроші

Два хлопи на ноші

Ледве занесли до школи.

Вість бухла по хатах,

А в братніх кімнатах

Грижа, мов в пеклі, і звади:

"Ти го гнала з дому!"

"Ай, ти винен тому!

Пропаде праця, пропаде!"

По службі в неділю

Панотець в подвір'ю,

Перед ним людей громада;

П'ять синів і доня

Єднають Софрона

Виродні дітища тата.

"Лиши чужу хату,

Ходи до нас, тату,

Побачиш, як добре ти буде;

Хіба царства з неба

Буде тобі треба —

Нехай не сміються люди!"

"Лишу, діти, лишу,

Но письмо напишу, —

Озвався дідо. — І кажу,

Що тому, хто у себе

Зайде мя, погребе,

Все то, що в скриньці, відкажу".

"До мене, татуню!",

"До мене, дідуню!" —

Гудьба завила добрана:

"Єсть з медом горілка

І пива барилка,

Пиріжки, калач, сметана".

Зашуміли свари,

Мов вихор з-під хмари,

Бо діти рвуться за татом;

Треба було в спілку

Завести тижнівку,

Щоб брата згодити з братом.

І ходить дідина

Від сина до сина,

Щотиждень до іншой стріхи;

Ходить, прибагає,

Що збагне, все має І смієсь тишком з утіхи.

Но прийшла година,

Умер дідовина;

Кому ж честь погребу дана?

Панотцю складають,

Всі ся зажичають

І гребуть діда, як пана.

Погребли старого,

Мов князя самого,

І ставлять столи до ладу,

І гості саджають,

Стипи виправляють

І несуть скриньку в громаду.

І, бач, відчинили,

І очі вліпили,

Мов яструб в гніздо пташине.

Втім, раптом назаді

Сміх бухнув в громаді:

В скриньці — череп'я, каміне...